

י"קו הרקיע מבטא את ערכי העיר י"י

(צילום: איל יצהר, תמר מצפי, אריאל ירוזיליסקי ורויטרס)

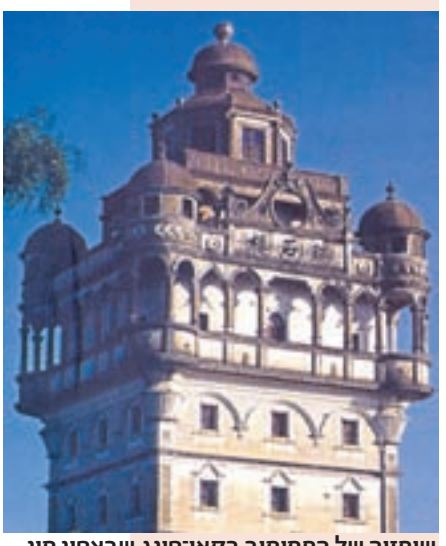
הקלאסית היא ונציה, שהמוני התיירים המציפים אותה, מאיימים על המרקם הטבעי של העיר. כשבאים תיירים מכל העולם, להעריך ולהעריך את הארכיטקטורה של ירושלים העתיקה, או את קסמו של הגן הבהאי בחיפה - זה תורם לכלכלת העיר, לגאות ולגאון תושביה וגם לדימוי שלה, אך נולדות סכנות שצריך להישמר מפניהן: עומס מבקרים, לכלוך, זיהום, אך טבעי שבר כבד עם זרם תיירות גואה, מתפתחת ארכיטקטורה של מלונות גבוהים, מבנים ומוסדות נוספים הבאים לשרתם. אם לא יקפידו על הפיתוח הנלווה לאתר מורשת, הנהפך ככזה לאתר תיירות, ישתנה אופי האופי והקסם של המקום".

■ סגרו את המפעל
"סגן שר החוץ הסיני, אדריכל בהשכלתו ומי שאחראי במדינתו גם על התרבות, התלהב מתוכנית השימור שעשינו בעכו, וביקש מאתנו להכין תוכנית שימור לאזור קאי־פינג שבצפון סין, ששטחו עשרה קילומטרים רבועים ויש בו 1,200 מגדלים שנבנו בתקופה שבסין שלטו אילי מלחמה (war lords), בסוף המאה ה־19. בזמנם, שימשו המגדלים כמקלטים לכפריים שגרו בסביבתם, אולם עם השנים, איבדו את תפקידם המקורי ונונחו. פעולת השימור במגדלים ובאזורים הובילה לשתי הזמנות נוספות מממשלת סין: שיקום ושימור קברי שושלת מינג ושושלת סנג (בהן אחוזות קבר המשתרעות על שטח 700 מ"ר). בשלושת מפעלי השימור האלה, היינו צריכים להתמודד עם הונחה איומת שנים שמקורה בתפיסה המאו־דו־הטונית, שבה אין מקום וחשיבות להיסטוריה. תוכניות השימור הללו היו רחבות מאוד, כללו פינוי תושבים מאזורי המגורים שלהם וסגירת מפעלים. אני לא אושב שהם סובלים עכשיו. אולי במקום לעבוד במפעל לטל, הם עובדים בתיירות שהתחילה לזרום לאזור בזכות פעולות השימור".

■ פרויקטים ניצבים
המרכז למדעי היהדות באוניברסיטת הר הצופים, בית הספר ללימודי מדעי המדבר ממכללת שדה בוקר, מצפור אבשלום מחוזר לירושלים העתיקה, תב"ע לשכונה הרדית בבית שמש. תוכנית שיקום הנחלים: ירקון וקידרון. תוכנית שימור עכו כאתר מורשת בינלאומי

■ פרויקטים בתכנון
"המרחב השלטוני הפתוח" בשד' רופין בירושלים, בית ספר למדעי הים במכמורת, המכון הגיאולוגי בקמפוס גבעת רם ■ ביוני 2010 נבחר ליו"ר הוועדה הישראלית למורשת עולמית של אונסק"ו

החשך בעמ' 22 <<
קרת המשלה. בין האורח לשלטון

שיחזור של רחמימוב בקאי־פינג שבצפון סין

■ אריה רחמימוב
■ גיל 68
■ מצב משפחתי נשוי + 3 ילדים: מעצבת מוצר, מהנדס מכונות ואדריכלית שעובדת איתו (הלי')

■ מגורים מחלקים את זמנם בין בית בשכונת ימין חשה, ירושלים, לבית בשכונה הסולארית בשדה בוקר

■ לימודים פקולטה לאדריכלות ובינוי ערים בטכניון והמשך בהלסינקי בפינלנד
■ משרד בית ערבי בשכונת ליפאטא בכניסה לירושלים. 8 אדריכלים, לא כולל את בני המשפחה
■ אקדמיה לימד בטכניון בשנות ה־80, היה מרצה אורח בהאוורד

(צילום: איל יצהר)

ביקור בית אריה רחמימוב / מירב מורן

גן ירושלים מהר הזיתים. "העיר צריכה להיות שמרנית, שימורת ושומרת"

■ גבול לשמייים י"ש גבול לטיפוס לגובה בבניית מגדלים. הטענה שהו 'סביבת' בגלל הניצול היעיל של הקרקע והתשתיות, מתנגשת עם כמות האנרגיה העצומה שבניין כזה צורך. בקומה השמינית, כבר לא יפתחו חלון, שלא לדבר על הקומה ה־60, וזה אומר מיווג אוויר בריקו אימתני. צריך לננות לגובה, אבל אסור בשום פנים להגזים עם זה. מגדלים צריכים לתפוס פחות, הרבה פחות, מ־50% משטחה של עיר גדולה".

גן המלך. "גשר חברתי וסביבתי" הירקון. "החצר האחורית" טור מון פראנס. "טענות צרפתית"

■ תביעות כובלות אף אחד לא אוהב תוכניות לטוח אורך. קובעי מדיניות מעריפים לקבוע בעצמם, ומתכנני ערים ואדריכלים לא אוהבים תוכניות בניין עיר (תב"ע) שכובלות להם את מרחב היצירה וקובעות להם מה לעשות. אבל זו הדרך היחידה למנוע טעויות תכנוניות שלתקן אותן, אחרי שכבר יושמו, לפעמים בלתי אפשרי".

■ קו ריקיע "קו הרקיע מנטא את ערכי העיר. מה שיותר נראה, הוא היתר חשוב. בעיר העולם כולו, בניין העירייה, הקתדרלה, הספרייה הלאומית, הם הבניינים הבולטים. שמעניקים את האופי למרחב - העיר. בניינים שתכליתם תרבות ומורשת, לעולם לא יגיעו ל־20 קומות, צריך למנוע בכל מחיר מהמגדלים להעיב עליהם".

■ מגדלי הסחר בעיר המזרחיים "בניירורק זה אחת, שם אולי ערכי העיר ירושלים צריכה להיות מתוכננת עסקיים - ולכן הבניינים שמפארים אותה הם בנייני ביזנס. ושינגטון היא דוגמא יותר טובה: הבית הלבן, הסנאט, היכלי המוזיאון, אלה הבניינים שמעניקים את האופי למרחב - וצריך להשאיר אותם במעמד הזה, ולא לגמור אותם באמצעות גורדי שחקים. בצרפת כבר עשו טעות אחת עם הטור מון פראנס, והריאקציה נגדה היא שכלנו את ה'ל'יפאנס, במרחק מספיק גדול מפאריו היסטוריות, וכך גם ברומא ופירנצה".

■ גורדי שחקים בת"א "אלהצים הכלכליים בונים את ת"א לגובה גורדי שחקים. העיר הפכה את עורה, היום ברור לכולם שלא היו שכבות היסטוריות חומריות הורסים את גימנסיה הרצליה, ואני מתכוון לעיקרון, לא לבניין הספציפי הזה. ועם זאת השפה בה אחרת, היא לא צריכה את השמרנות הקפדנית של ירושלים, הביירה והעתיקה. בת"א שומרים על השרדות, וטוב שכך, אבל אפשר לשלב בה ישן וחדש".

■ ליצאת מהמזויאונים אדריכלי, הוא מהלך שמוציא את המוצג - מאולם המוזיאון הסגור, אל המרחב הציבורי הפתוח. שילוב שכבות היסטוריות חומריות ברוח שמרנית, שימורית ושומרת. מי שמשיקף על העיר מכיוון הר הזיתים, צריך לראות את העיר העתיקה ומבניה העתיקים שמשמעותם איריה בעומקה עבור ירושלים, בנייה ובעיר שלה צריכים להיות מובחנים ואסור להקים בה מגדלים, גם אם הם מתוכננים לעילא ולעילא, והיפגע במראה העיר ובערכים שהיא משרדת".

■ גורדי שחקים בת"א "אלהצים הכלכליים בונים את ת"א לגובה גורדי שחקים. העיר הפכה את עורה, היום ברור לכולם שלא היו שכבות היסטוריות חומריות הורסים את גימנסיה הרצליה, ואני מתכוון לעיקרון, לא לבניין הספציפי הזה. ועם זאת השפה בה אחרת, היא לא צריכה את השמרנות הקפדנית של ירושלים, הביירה והעתיקה. בת"א שומרים על השרדות, וטוב שכך, אבל אפשר לשלב בה ישן וחדש".

■ ליצאת מהמזויאונים אדריכלי, הוא מהלך שמוציא את המוצג - מאולם המוזיאון הסגור, אל המרחב הציבורי הפתוח. שילוב שכבות היסטוריות חומריות ברוח שמרנית, שימורית ושומרת. מי שמשיקף על העיר מכיוון הר הזיתים, צריך לראות את העיר העתיקה ומבניה העתיקים שמשמעותם איריה בעומקה עבור ירושלים, בנייה ובעיר שלה צריכים להיות מובחנים ואסור להקים בה מגדלים, גם אם הם מתוכננים לעילא ולעילא, והיפגע במראה העיר ובערכים שהיא משרדת".

וארכיאולוגיות בתוך בנייה חדשה מוסיף ערך למבנה החדש, במונח האסתטי, ויש לו גם שליחות ציבורית תרבותית: לשרד מורשת עבר בסביבה לא סטריילית, כך שההווה נצבע בה ולא מציץ אליה מבחוץ. שימור כזה הוא בית הארחה שאנחנו מתכננים כעת בעכו ונבנה עם האקוורוקט העות'מני שהיה במקום. בכוונה אני מדגיש 'נבנה עם' ולא 'לצד' או 'בשימור של' - כי זה בדיוק כך: האקוורוקט, הגם שהוא מבנה בן מאות שנים, הוא חלק מהמבנה החדש. התכנון מתייחס אליו כחלק ממבנה בית הארחה שיקום בשטח".

■ הירדנים ביקשו "במדינת ישראל הוכרו עד היום כאתרי מורשת בינלאומית, התלים המקראיים: חצור, מגידו ותל שבע, דרך הכשמים הנכסית ממואה בערבה ועד עוברת, ריכוז בתי הבאואוס בת"א, מצדה, הגנים הבהאים בחיפה, והערים העתיקות בעכו וירושלים. את הבקשה להכריז על ירושלים הגישו הירדנים, אחרי איחוד ירושלים, ב־1981 (למהלך ההגשה וההכרזה יש השלכות ומניעים פוליטיים ברורים, בעיר 'משמורת' של למשל סטאטוס קוו שצריך לשמור עליו - מ"מ). למדינה המכריזה יש מחויבות כספית לשמור על האתר. אחת לשנה יש ביקורת, ואם לא עומדים בתנאים, אונסק"ו רשאת לסלק את האתר מהרשימה. על הפרק עומדים כאתרים לשימור - תל דן והקיבוץ, כרעיו".

■ DNA של שימור "יש טענה, שמעוגנת בתאוריות אקדמיות, שבינוי ערים סותר שימור סביבה, ושימור בכלל. אני מבין את הקונפליקט, אך סבור שאדריכלות יכולה גם להיות גשר שבו השימור והפיתוח ייתמכו זה בזה. כמעט בכל אתר בישראל, יש מרכיב של רובד היסטורי או ארכיאולוגי. צריך למצוא איוון ואין רצפטים - זה לפי ה־DNA של כל אתר ואתר. יש אתרים מאוד חשובים ולכן הפיתוח בהם מאוד זהיר: את מצדה, אחת משבעת אתרי מורשת שהכריזה אונסק"ו בישראל, צריך לפתח במינימום שבמינימום, רק לכדי לאפשר לאנשים גישה והתרשמות. לעומת זאת, בערים עכו העתיקה, ירושלים העתיקה, ותחומי 'העיר הלבנה' בת"א, שהוכרו גם הם כאתרי מורשת, מרכיב הפיתוח יהיה גדול יותר, כי צריך לשמר אותן תוך כדי אפשרות לתפקוד נורמלי של תושבים בעיר חיה".

■ מורשת הורסת "יש אתרי מורשת שמתמסחרים וההתמסחרות דוחקת הצידה את האוטנטיות, שבוכותה הוכרו ככאלה. הוונמא

המשך מעמ' 21 <<

באותיות מאירות עיניים "סכנה - ירקון!". התוכנית שהגשנו לפני 16 שנה, מגיעה כעת לסיום יישומה המוצלח - הנחל מחבר שלושה מיליון האנשים שגרים במרחק עשר דקות נסיעה ממנו, ומשמש כערוץ לפעילויות יוממות ופנאי".

■ **להעיר את המדבר**

"תכננתי בשיתוף האדריכלית ליאורה מירון, מהלך דומה לשיקום הירקון, עבור נחל שערוצו עובר בין באר שבע, דימונה וחברון. בעבר הרחוק, בתקופה הרומית-ביזנטית, הייתה בערוץ מערכת הידרולוגית שסכרה וניצלה כל טיפת מים שעברה בו לחקלאות ושתייה. כדי לשקם נחל זה, הוציאה מדינת ישראל כבר 150 מיליון שקל. אנחנו כמוכן חסומים בגבול הבינלאומי, אבל לי ברור שהפארק המתוכנן לאזור באר שבע, יהיה עמוד השדרה של המטרופולין וכרטיס הביקור התדמיתי שלה".

■ **חזון באר שבע**

שבע שליד באר שבע הוכרז כאתר מורשת לאומי, זה אזור שנשכח מהתודעה התרבותית שלנו - צריך להוכיח לעולם שמדובר בעירו של אברהם אבינו, האיש שהמציא את המונותיאזם, יש לזה אפילינג בינלאומי".

■ **אדריכלות אוניברסאלית**

"יש דבר כזה, למשל קופסאות הזכוכית שמתנשאות כמעט בכל עיר מתפתחת ברחבי הגלובוס, וגם בערי ישראל. אבל בעצם אין דבר כזה, כי אדריכלות בטבעה וביעדיה, אמורה להתאים את עצמה לסביבה, במובן הכי רחב של הביטוי, שבה היא מתממשת".

■ **תומכת מחקר**

"כשזכיתי בתחרות לתכנון ביה"ס ליהדות בשלוחת הר הצופים באוניברסיטה העברית, פנה אלי הפרופסור יאיר זקוביץ', שעמד אז בראש בית הספר, וביקש לברר אם אדריכלות יכולה להיות 'תומכת מחקר' כדבריו. זו הייתה תהייה שאתגרה אותי. אני חושב שלפחות במידת מה, עמדותי במשימה, כי תכננתי מבנה שחייב את החוקרים לפגוש זה את זה, דבר שלדעתי הוא לכשעצמו מעורר מחקר. שלא כמו במרכזי מחקר רבים שבהם חדרי החוקרים מחוברים במסדרון ארוך וצר, בביה"ס ליהדות מאחד אותם חלל כניסה אחד בגובה כל קומת הבניין (אטריום), ודלתות החדרים הפרטיים פונות אליו וחדרי כל קומה צופים אל חדרי כל הקומות האחרות.

■ **תומכת תוכן**

"את בית הספר הבינלאומי ללימודי מדבר של אוניברסיטת באר שבע במכללת שדה בוקר, תכננתי כבניין מדברי. לדוגמא: אין בו מערכות מיזוג אוויר, החלל המרכזי בגובה ארבע קומות, תקרתו פתוחה

רחמימוב, אשתו סימה ובתו הלי. גרים בימים משה 35 שנה (צילום: איל יצהר)

והיא מכניסה אור אך לא חום, החלונות בו נפתחים כולם באפרייל ונסגרים באוקטובר - ומאווררים את החללים, ויש חצר פנימית שמושקית במי גשמים שנאגרים באמבטיות על גג המבנים, צמחייה מתאימה - עצים שעלוותם מטילה צל בקיץ ונושרת בחורף. הלומדים שם, המגיעים ממדינות בכל רחבי העולם, כדי להתמחות במיני תחומים הקשורים למדבר - מחקלאות ועד מדעי מים, חווים את האדריכלות המדברית בעצם ישיבתם בכתות והסתובבות בשטח המכללה. את זה אני מכנה: 'אדריכלות תומכת תוכן'. אפשר ללמד תיאוריות, אבל אין כמו חוויה ממשית. בבית הספר למדעי הים במכמורת, הקמפוס המתוכנן פתוח למרחבי הים התיכון ובפקולטה למדעי האדמה והים שאנחנו מתכננים בגבעת רם, הקיר הצמוד להר, יהיה שקוף, ויחשוף את השכבות הגיאולוגיות. זו גם אדריכלות שמשקפת תוכן, אם כי במקרים אלה, מדובר באלמנט השראתי, ציבוב, אם תרצו, ולא חוויתי".

■ **אדריכלות ירוקה**

"הבון טון הוא לכנות אדריכלות שמתייחסת לאקלים ולסביבה בשם 'ירוקה', וגם מקובל שזה איזה מין עניין חדש בעולמנו. זה משעשע. הגישה שלבנייה יש זיקה לאקלים, היא כל כך בסיסית, וימיה כימי האדריכלות. זה בולט במיוחד בסביבה שבה האקלים קיצוני - קר מאוד, גשום מאוד, מדברי. למעשה, מאז ומעולם בנו בתים מחומרים מקומיים, כי זה מה שהיה, והגירו מי גשמים מגגות לגינות ירק באזורים חמים ויבשים, כי היה מחסור במים, ופותחו פתרונות כדי שאור השמש יאיר אך לא יחמם, וכן הלאה. הנה עכשיו, כשבנינו בפינלנד בית בקרחת יער שנוצרה מעצים שגדענו, והשתמשנו באותם עצים עצמם לבנייה, זה נחשב 'ירוק'".

■ **שתי גדוה הנחל**

"בשנתיים האחרונות נפל בחלקי הכבוד הגדול לתכנן את שיקום תוואי נחל קיררון. מבחינה טופוגרפית זה האגן ההיסטורי של ירושלים שמחבר בין העיר העתיקה והמדבר. היום יש לאורכו שכונות מוסלמיות ויהודיות: גן המלך, סילוואן ועיר דוד. במסגרת התוכנית, אני מציע תוכנית בינוי ראשונה בתולדותיו של הכפר סילוואן, שתכשיר מבחינה חוקית 2,000 יחידות שקיימות שם ומעולם לא אושרו, ו-400 יחידות דיור חדשות. אני יודע שיש גם התנחלות של יהודים בכפר הזה, אבל אני רואה לעצמי זכות גדולה לתכנן משני צדי נחל קיררון ומאמין שהוא יכול להיות גשר, לא רק פיזי, גם חברתי וסביבתי".

■ **בין ליפתא לימין**

"משה" אנחנו גרים בשכונת ימין משה כבר 35 שנה. קנינו ב-1974. אני לא מתעניין ברווח שיכול היה לצמוח לי מהנכס

הבית בפינלנד. מהעצים שנגדעו

אף אחד לא אוהב תוכניות לטווח ארוך. קובעי מדיניות מעדיפים לקבוע בעצמם, ומתכנני ערים ואדריכלים לא אוהבים תב"עות שכובלות את מרחב יצירתם"

- זה לא נדל"ן, זה בית. במשך תקופה ארוכה המשרד היה מתחת לבית, ואז אחרי שכבר לא ידענו אם אנחנו גרים במשרד או עובדים מהבית, החלטנו להתנתק ולמצוא משרד שנוכל לעבוד בו. כך הגענו לליפתא, רכשנו את הבית בצורה מסודרת מפסלת שעברה בבית הזה עשרים שנה. הנכס חכור מהמינהל עד 2085, אולי עוד נוכל להאריך את התקופה, מי יודע".

■ **קרית הממשלה**

"תכננו, בשיתוף עם האדריכלים איתי פלג ויוסי בורשטיין, את המרחב הממשלתי החדש, באופן שיהווה גשר בין האזרח למוסדות השלטון. השאיפה היא שמשרדי הממשלה יתפקדו ויתוכננו כמרכזים פתוחים לאזרח, שבקומות הראשונות שלהם אפשר יהיה לעיין בתוכניות המשרד, להגיש בקשות ולקבל שירותים. משרדי הממשלה ומוסדות התרבות המרכזיים שלה יהיו לאורך שדרות רופין בירושלים: הספרייה הלאומית, שהגיע הזמן להוציא אותה מחומות האוניברסיטה (כיום ממוקמת בלב קמפוס גבעת רם של האוניברסיטה העברית), מוזיאון הטבע החדש. והם יתחברו למוזיאון ישראל הקיים ולשכונות רחביה, בית הכרם ונחלאות, החשובות והצפופות בשכונות העיר".

הבון טון הוא אדריכלות 'ירוקה' וגם מקובל שזה מין עניין חדש בעולמנו. זה משעשע. הגישה שלבנייה יש זיקה לאקלים ימיה כימי האדריכלות"

שחזור ארמון שושלת טנג

בכל העולם, הנחלים זורמים אל הים. רק בארץ ישראל הים זורם לנחלים. אני עוד מחזיק בשלט שעליו כתוב באותיות מאירות עיניים "סכנה - ירקון!"

ושינגטון. "לגמד עם מגדלים"

כשבאים תיירים להעריך ולהעריך את ירושלים ואת הגן הבהאי זה תורם לכלכלת העיר ולגאוות תושביה, אך נולדות סכנות שצריך להישמר מהן"

אכסניה בעכו. "עם השימור"